

Bardach, Juliusz

"Sławianie i ich sąsiedzi. Międzynarodowe odczyty z okazji wieku 1000-lecia państwa polskiego i 1000-lecia chrześcijaństwa w Polsce i na terenach dawnej państwa polskiego" 1989 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 81/3-4, 718-719

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

czące historii Związku Hanzeatyckiego, natomiast tom drugi stanowi typowy katalog, w którym opisano poszczególne zabytki znajdujące się na wystawie; a trzeba dodać, iż pochodzą one z setek rozmaitych zbiorów w jedenastu krajach, w tym także z Polski. Tom I, w którym znalazły się artykuły historyków angielskich, fińskich, holenderskich, niemieckich (głównie z RFN), szwedzkich i jednego polskiego (niżej podpisanego), podzielony został na 15 części. Pierwsze cztery z nich ułożone są chronologicznie, obejmując cztery różne okresy w dziejach Hanzy (czas narodzin, wiek złoty, początki kryzysu i upadek). Kolejne części są w układzie tematycznym i poświęcone zostały: organizacji Hanzy i jej kantorom, poszczególnym miastom hanzeatyckim, strukturze społecznej, zagadnieniom władzy, administracji i prawa, sztuce hanzeatyckiej, życiu codziennemu w mieście hanzeatyckim, technice i rzemiosłu, handlowi, żegludze i komunikacji, konfliktom wewnątrz poszczególnych miast i wewnątrz Hanzy oraz mitom hanzeatyckim i ich trwaniu. Nadto tom ten posiada wstęp, w ramach którego zamieszczono dwa artykuły. Zwłaszcza pierwszy z nich („Was war die Hanse”) zasługuje na uwagę. Artykuł drugi dotyczy jakby prahistorii Hanzy („Fernhandel, Märkte und Messen in vor- und frühhansischer Zeit”).

Tom drugi, czyli katalogowy, stanowi dzieło ponad stu historyków i muzealników z jeszcze większej liczby krajów. Polacy reprezentowani są tu stosunkowo licznie, jako że zajęli się oni opisem zabytków wypożyczonych z muzeów, bibliotek i archiwów Elbląga, Gdańska, Krakowa, Malborka i Torunia. Sposób podziału materiału w tym tomie podyktowała sama wystawa, zorganizowana w ramach sześciu działów: 1) powstanie i lokacje miast; 2) kantory, faktorie i targi; 3) kupcy i towary; 4) transport i komunikacja; 5) miasto hanzeatyckie; 6) mity hanzeatyckie i ich trwanie.

J.M.P.

Slawianie i ich sąsiedzi. Międzynarodnyje odnoszenija w epochu fiefodalizma (tezy referatów), Akademia Nauk SSSR. Institut Slawianowiedinija i Bałkanistiki, „Nauka”, Moskwa 1989, s. 73.

Zbiór też referatów interesujący przez to, że daje przegląd aktualnej tematyki badań oraz poglądów i „roboczych” wniosków autorów, których pełne publikacje mogą ukazać się dopiero po latach. Problematyki związanej z dziejami Polski dotyczy referat G. P. Mielnikowa o stosunkach polsko-czeskich za ostatnich Przemysławów oraz powstałej w tej dobie koncepcji czeskiego „starszego brata”, który posiada określone prawa w stosunku do „młodszego”. Poczucie wyższości widoczne u Karola IV znajdowało też wyraz w przejawach niezadowolenia z polityki polskiej Kazimierza Wielkiego. Interesujący jest zreferowany przez W. D. Nazarowa „jaryk” chana krymskiego Mengli-Giereja z 1472 r., w którym chan zwalniał z opłaty dani ziemie ruskie, które przeszły pod zwierzchnictwo Kazimierza Jagiellończyka jako w. księcia litewskiego. Wśród nich zostały wymienione Nowogród i Riazan, co wskazuje na zakres ekspansjonistycznych tendencji Litwy w tej dobie i ustępliwość wobec niej Krymu. B. N. Floria dorzuca nowe elementy do rokowań Władysława IV z Moskwą w sprawie koalicji antytureckiej w latach 1646—1647. Ju. A. Micyk prezentuje źródła dotyczące m.in. rokowań Rzeczypospolitej z Krymem i Turcją w latach 1648—1654 w kontekście powstania na Ukrainie pod wodzą B. Chmielnickiego, wreszcie I. W. Gałaktionow omawia problem sojuszu polsko-rosyjskiego w polityce Moskwy lat 60-tych XVII w., realizowanej wówczas uporczywie przez A. Ordina-Naszczokina.

Z pośród innych tekstów zwraca uwagę referat E. A. Mielnikowej i W. Ja. Pietruchina o „rjadzie” (układzie) między plemionami wschodnio-słowiańskimi a normańską dynastią i drużyną jako podstawie obecności Waregów na Rusi oraz roli historycznej jaką odegrali w pierwszych wiekach jej państwowego bytu. Zdaniem autorów legenda przekazana przez „Powieść Minionych Lat” o przywołaniu Waregów zawiera jądro historycznej prawdy potwierdzając znaną z wielu źródeł obecność dynastii i drużyny normańskiej, tej ostatniej występującej w źródłach pod nazwą „wsja Ruś” lub „wsie Rosy”, a jednocześnie akcentując pokojowy, bo oparty na układzie, charakter ich dominacji. Ułatwiło to — dodajmy — w niemałym stopniu ich rychłą slawizację. Autorzy sięgają też do materiału porównawczego w postaci układów królów francuskich i anglosaskich z Normanami. Jest to niewątpliwie poważny argument wspierający. Można się spodziewać, że dyskusja w tej sprawie doprowadzi do wyjaśnienia wielu spornych zagadnień dzielących „normanistów” i „antynormanistów”. Przewyciężanie tej antynomii zarysowało się we współczesnej nauce zachodniej. W swoim czasie roli Normanów na wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyźnie Wschodniej poświęciłem obszerny artykuł w KH (1958, nr 2, s. 368—402) podejmując w nim dyskusję z H. Ł o w m i a ń s k i m. Może wśród młodszego pokolenia polskich historyków ktoś zajmie się tym pasjonującym wciąż światową historiografię problemem.

J.B.

Miscellanea Historico-Archivistica t. III, *Radziwiłłowie XVI—XVIII wieku: w kręgu polityki i kultury*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Główne Akt Dawnych, PWN, Warszawa—Łódź 1989, s. 310, ilustr.

Obradujący pod laską Karola Radziwiłła sejm 1768 r. w specjalnej konstytucji zatwierdził przywilej Zygmunta Augusta z 1551 r. dający Radziwiłłom nieświeskim prawo „wszystkich przywilejów, wolności nadanych od antecessorów swoich królów polskich i wielkich książąt litewskich Wielkiemu Księstwu Litewskiemu pozwolonych i udzielonych konserwowania, zawiadywania i strzeżenia wiecznymi czasami”. Aprobowany dokument z 1551 r. był falsyfikatem, ale wybaczymy posłom brak znajomości nauk pomocniczych historii; dzięki konstytucji z 1768 r. Archiwum Radziwiłłów tzw. Warszawskie, o łącznej objętości 250 metrów bieżących, zawiera bezcenne materiały do dziejów dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a nie tylko do historii jednego rodu magnackiego. Fakt posiadania tego wielkiego i różnorodnego zespołu przez Archiwum Główne Akt Dawnych skłonił archiwistów z ulicy Długiej 7 do zorganizowania w listopadzie 1986 r. sesji naukowej pt. „Radziwiłłowie XVI—XVIII wieku — w kręgu polityki i kultury”. Minęło dwa i pół roku i oto otrzymaliśmy opublikowany plon tej sesji. Pokażny tom (24,5 arkuszy wydawniczych), ze wstępem ówczesnego dyrektora AGAD, Edwarda Potkowskiego, zawiera 19 referatów i komunikatów ugrupowanych tematycznie w trzech częściach: I. Sprawy państwa: w sejmie i na sejmikach, rokosze, dyplomacja; II. Sprawy wyznaniowe, III. Familia.

Stosunkowo najwięcej, bo siedem referatów dotyczyło udziału Radziwiłłów w życiu politycznym Rzeczypospolitej, ze szczególnym uwzględnieniem ich aktywności parlamentarnej za panowania Zygmunta III i Władysława IV (referaty Jana Seredyki, Jana Dziegielewskiego i Włodzimierza Kaczorowskiego). Ogólniejszy charakter miał referat Henryka Wisnera na temat sejmików li-